

SINICIZED PHENOMENOLOGICAL MARXISM: RECEPTION OF WESTERN IDEAS AND SEARCH FOR OWN THEORETICAL APPROACHES

V. Kiktenko

Dr. Habil. in Philosophy, Senior Fellow

A. Yu. Krymskyi Institute of Oriental Studies

of National Academy of Sciences of Ukraine

4, Hrushevskoho st., Kyiv, 01001, Ukraine

kiktenko@gmail.com

The article examines the main aspects of Sinicized phenomenological Marxism, which was formed as a result of the reception by Chinese scholars of the ideas of one of the most important directions of Western philosophy of the 20th century. The paper analyzes the phenomenological method of going beyond the binary opposition to traditional philosophy in the context of determining the modern meaning of Sinicized Marxism (Zhang Xianglong, Du Xiaozhen, Huang Yingquan, Li Huibin, Ni Liangkang, Luo Keting, Deng Xiaomang, Zhang Yibing, Han Qingxiang, Zou Shipeng, Wu Meng, Ma Yinghui). The author emphasizes the use of phenomenological criticism to overcome the naiveté of naturalism in Sinicized Marxism (Li Peng). It is provided a comparison analysis between K. Marx's historical materialism and E. Husserl's genetic phenomenology in the works of Sinicized Marxist philosophers (Zhang Yibing, Deng Xiaomang, Pan Jiantun, Yang Geng). The author defines an important direction in the search for a theoretical synthesis of Sinicized Marxism with certain Western philosophical concepts, which is – a combination of the reasonable transformation of the world by K. Marx and the “lifeworld” of E. Husserl (Deng Xiaomang, Wang Defeng, Yu Wujin, Yan Mengwei, Deng Bojun, Tan Peiwen). The paper also points to the transformation of aesthetic issues in Sinicized phenomenological Marxism (Deng Xiaomang). The article identifies some results and trends in the development of Sinicized phenomenological Marxism, in which it highlights five aspects: 1) the contemporary dialogue between phenomenology and Marxism; 2) a comparative study of the ideas of K. Marx and M. Heidegger; 3) the internal connection between the ideas of K. Marx and E. Husserl, as well as the possibility of their integration; 4) the Frankfurt School and phenomenology; 5) the latest trends in the study of Marxism and phenomenology. It is noted that the ideas of phenomenological Marxism were not only fully comprehended by Chinese Marxist philosophers, but also incorporated into Sinicized Marxism. Among many Chinese Marxist philosophers, there is a dominant opinion that the phenomenological approach can be reoriented in such a way that it departs from the philosophical framework of E. Husserl's a priori idealism and develops in a materialist direction, complementing the materialist dialectic in a certain way.

Keywords: Marxism, phenomenology, real, science, naturalism, lifeworld, aesthetics.

КИТАЇЗОВАНИЙ ФЕНОМЕНОЛОГІЧНИЙ МАРКСИЗМ: РЕЦЕПЦІЯ ЗАХІДНИХ ІДЕЙ ТА ПОШУК ВЛАСНИХ ТЕОРЕТИЧНИХ ПІДХОДІВ

В. О. Кіктенко

У статті досліджено основні аспекти китаїзованого феноменологічного марксизму, що сформувався внаслідок рецепції китайськими вченими ідей одного з найважливіших напрямів західної філософії ХХ ст. Проаналізовано феноменологічний метод виходу за межі бінарної опозиції традиційної філософії в контексті визначення сучасного смислу китаїзованого марксизму (Чжан Сянлун, Ду Сяочжень, Хуан Їнцюань, Лі Хуйбін, Ні Лянкан, Ло Кетін, Ден Сяоман, Чжан Їбін, Хань Цінсян, Цзоу Шипен, У Мен, Ма Їнхуей). Особлива увага автором приділена використанню феноменологічної критики задля подолання наївності натуралізму в китаїзованому марксизмі (Лі Пен). Показано порівняльний аналіз історичного матеріалізму К. Маркса і генетичної феноменології Е. Гуссерля у працях китайських філософів-марксистів (Чжан Їбін, Ден Сяоман, Пань Цзяньтунь, Ян Ген). Визначено важливий напрям у пошуках теоретичного синтезу китаїзованого марксизму з окремими західними філософськими концептами – це поєднання розумного перетворення світу К. Маркса і «життєвого світу» Е. Гуссерля (Ден Сяоман, Ван Дефен, Юй Уцзін, Янь Менвей, Ден Боцзюнь, Тань Пейвень). Також вказано на трансформацію естетичної проблематики в китаїзованому феноменологічному марксизмі (Ден Сяоман). У статті визначені деякі результати та тенденції розвитку китаїзованого феноменологічного марксизму, у якому виділено п'ять аспектів, а саме: 1) сучасний діалог між феноменологією і марксизмом; 2) порівняльне вивчення ідей К. Маркса і М. Гайдеггера; 3) внутрішній зв'язок ідей К. Маркса та Е. Гуссерля, а також можливість їхньої інтеграції; 4) Франкфуртська школа і феноменологія; 5) новітні тенденції у вивченні марксизму і феноменології. Відзначено, що ідеї феноменологічного марксизму були не тільки досить повно осмислені китайськими філософами-марксистами, а й інкорпоровані в китаїзований марксизм. Серед багатьох китайських філософів-марксистів домінує думка, що феноменологічний підхід може бути переорієнтований таким чином, щоб він відійшов від філософських рамок апріорного ідеалізму Е. Гуссерля та розвивався в матеріалістичному напрямі, доповнюючи певним чином матеріалістичну діалектику.

Ключові слова: марксизм, феноменологія, реальне, наука, натуралізм, життєвий світ, естетика.

В останні десятиліття китайські філософи-марксисты визнають цінність і важливість феноменології, що виразилося в активізації та систематизації відповідних досліджень¹. Зауважимо, що до цього вони фокусувалися на працях таких філософів-екзистенціалістів, як М. Гайдеггер і Ж.-П. Сартр, і не приділяли достатньої уваги феноменологічним джерелам їхньої думки. Важливо, що в сучасній континентальній китайській філософії часто навіть стверджується наявність внутрішнього зв'язку між марксистськими та феноменологічними ідеями. Понад те, теоретичним новаторством визнають формування *феноменологічного марксизму*, представленого також і в працях китайських істориків, соціологів, політологів і філософів. Велику увагу китайські філософи приділяють порівняльному аналізу марксизму і феноменології з точки зору епістемології. Загалом ідеться про близькість феноменологічного гасла «назад до реального» та фундаментального положення марксизму «все

¹ Докладно див.: [Кіктенко 2018].

починається з реального». Зазначимо, що Лі Пен у своїй статті дав загальний огляд сучасного стану феноменологічних марксистських досліджень у Китаї [李鹏 2012]. Юй Сінь і Фу Юйлянь запровадили періодизацію вивчення західного феноменологічного марксизму в Китаї, згідно з якою вони виокремлюють три періоди: 1) 1980-ті – друга половина 1990-х рр. – проєкт Ло Кетіна поєднання феноменології з марксизмом, поширення екзистенціального марксизму (передусім Ж.-П. Сартра); 2) друга половина 1990-х – 2010-ті рр. – активні спроби об'єднання марксизму і феноменології; 3) з 2010-х рр. до теперішнього часу – продовження дослідження західного феноменологічного марксизму і формування власного розуміння проблем розвитку суспільства з позицій китаїзованого феноменологічного марксизму [Yu Xin, Fu Yulian 2022, 931]. Метою цього дослідження є історико-філософський аналіз основних аспектів китаїзованого феноменологічного марксизму, що сформувався внаслідок рецепції китайськими вченими ідей одного з найважливіших напрямів західної філософії ХХ ст.

1. Феноменологічний метод виходу за межі бінарної опозиції традиційної філософії та сучасний смисл китаїзованого марксизму

Згідно з Чжаном Сянлуном, Ду Сяочженем та Хуаном Їнцюанем, зближення феноменології та китаїзованого марксизму вперше проявилось в 1980-х рр. [张祥龙、杜小真、黄应全 2011]. У 1990-х рр. Лі Хуйбінь у двох своїх статтях представив китайському читачеві засновника італійської школи феноменологічного марксизму Антоніо Банфі (1886–1957), члена Італійської комуністичної партії [李惠斌 1992a; 李惠斌 1992b]. Ні Лянкан у книзі «Феноменологія та її наслідки: Гуссерль і сучасна німецька філософія» коротко торкається феноменологічного марксизму і також допускає поєднання феноменології з китайською філософією [倪梁康 1994]. Особливо важливо, що Ло Кетін у 1980–1990-ті рр. сформував підхід, відповідно до якого передбачалася інтеграція деяких західних ідей замість критики та повного заперечення їх, що, зокрема, було виражено в обґрунтуванні необхідності розвитку китайськими вченими власних феноменологічних досліджень з позицій марксизму [罗克汀 1980, 68–76; 罗克汀 2020, 5]. При цьому формування логічного позитивізму та феноменологічного екзистенціалізму Ло Кетін пояснює класовим характером буржуазного суспільства періоду імперіалізму.

У статті 1996 р. Ден Сяоман проаналізував феноменологічну думку К. Маркса про антропологію, у якій автор фактично здійснив спробу порівняти або інтегрувати феноменологію та марксизм. Ден Сяоман на підставі досягнень сучасної йому феноменології розкриває нову сутність антропологічної думки К. Маркса. Він стверджує, що внаслідок критики натуралістичної антропології, феноменологічної редукції людської природи, аналізу інтенціональної структури й інтерсуб'єктивності людської природи, а також через «онтологічний доказ» існування людської природи К. Маркс здійснив революцію в дослідженні людської природи в історії філософії. Тобто у своїй онтології К. Маркс уперше підняв дослідження людського існування на рівень феноменології, а у своїй методології він заклав низку феноменологічних ідей, що їх пізніше було розвинуто Е. Гуссерлем та ін. При цьому різниця між антропологічною феноменологією К. Маркса і феноменологією Е. Гуссерля виражається у трьох аспектах: онтологія та епістемологія, соціальність і «апріорі»,

матеріалізм та ідеалізм [邓晓芒 1999, 87–94]. Пізніше, у 2000 р., Ден Сяоман в іншій своїй праці з феноменологічного погляду знову звернувся до розуміння К. Марксом проблем буття і часу, а також до змісту філософії К. Маркса загалом. Ден Сяоман стверджує, що: 1) К. Маркс розкрив таємниці людської історії та капіталістичного суспільства за допомогою феноменологічної антропологічної методології, що ґрунтується на критеріях перцептивної та інтуїтивної психології, 2) чимало науковців не можуть зрозуміти сутність антропологічної думки К. Маркса через відсутність «феноменологічного виміру» і зрештою неминуче впадають у старий матеріалізм і редуccionізм [邓晓芒 2000, 11–14].

Наприкінці 1990-х рр. професор Чжан Їбін опублікував поспіль п'ять статей з феноменології та марксизму, які були присвячені вивченню антропології, політекономії та соціальної історії К. Маркса. Насамперед Чжан Їбін звернувся до соціальної феноменології гуманізму молодого К. Маркса на основі інтерпретацій його економічних і філософських рукописів 1844 р. Він стверджує, що К. Маркс через аналіз і критику національного господарства, феноменологію духу Гегеля, гуманістичну феноменологію Л. Феєрбаха вивчав «реальний матеріальний світ» («феноменальний світ»), створений людьми як суспільними суб'єктами за допомогою їхньої власної праці. Саме виходячи з цієї ідеї, Чжан Їбін неодноразово називає філософську думку К. Маркса «гуманістичною соціальною феноменологією» [张一兵 1998, 59–63]. Згодом китайський філософ стверджував, що К. Маркс використав матеріалістичну антропологічну феноменологію Л. Феєрбаха для подальшого поглиблення феноменології духу Гегеля [张一兵 1999а, 4].

Хань Цінсян та Цзоу Шипен виконали фундаментальну роботу з порівняльного аналізу варіантів феноменологій К. Маркса і Е. Гуссерля. Ці китайські філософи у своїй спільній монографії в рамках загального вивчення теоретичних засад антропології обговорюють антропологічний підхід до філософії К. Маркса та визначають при цьому метод К. Маркса як «феноменологія перцепції». У результаті вони дійшли двох висновків: 1) феноменологія К. Маркса є реалістичною та історичистською, а феноменологія Е. Гуссерля є теоретичною та трансцендентальною; 2) К. Маркс робить особливий акцент на внутрішній зумовленості соціальної реальності теорії та людської природи, а феноменологія Е. Гуссерля, хоч і являє собою реалістичний інтерес, але цей реалізм фактично затуляється глибоко трансцендентальним характером його теорії [韩庆祥、邹诗鹏 2001, 191–193].

Шляхом феноменологічної редуccionії Е. Гуссерль звів об'єкт сприйняття до загальної свідомості, або чистої свідомості, що містить не тільки свідому діяльність, а й частину свідомих об'єктів, які є результатом свідомої діяльності. Двоїстість активної психічної сутності та пасивної фізичної сутності в «Логічних дослідженнях» замінюється в «Чистій феноменології» та «Ідеї феноменологічної філософії» трансцендентальним монізмом (трансцендентальна побудова і сконструйовані результати, тобто свідомо діяльність і ноєма). Ні Лянкан зазначає: «Ані природний погляд суб'єкта, ані об'єкт у природному погляді не можуть пізнати Абсолют; тільки повернувшись до первісного “нейтрального монізму” чистої свідомості, у якій суб'єкт і об'єкт злиті воедино, являє собою єдину можливість осягнення ідеї Абсолюту» [倪梁康 2007, 7]. К. Маркс для розв'язання тієї самої проблеми бінарних опозицій переходить від когнітивних

рамок суб'єктно-об'єктної структури до реляційного пояснення свідомості, ґрунтованої на практиці (*історичний матеріалізм*). Тобто відбулася суттєва трансформація критики К. Марксом капіталістичних виробничих відносин – від логіки суб'єкт-об'єктного дуалізму в ранніх працях до логіки можливої суб'єкт-об'єктної єдності в зрілий період його творчості. Стверджується, що матеріалістична діалектика К. Маркса може допомогти зрозуміти конструювання абсолютного буття до теперішнього творчого акту і прояснити його сенс у момент об'єктивації. У Мен вказує, що діалектичний підхід, представлений у «Капіталі», – це процес, за допомогою якого абстрактна ідея політичної економії проникає в конкретну історичну ситуацію і розкриває її межі. Мета полягає не в тому, щоб відкрити «діалектику матеріального руху», а в тому, щоб отримати «ідеальну річ», внутрішній зв'язок із «матеріальними речами» [吳猛 2018, 19–26]. Оскільки «чиста свідомість» у Е. Гуссерля – це феноменологічний надлишок, то трансцендентальну феноменологію як філософію свідомості також можна назвати теорією додаткового існування. У порівняльному аналізі Ма Їнхуей стверджує, що і в політичній економії К. Маркса, і в трансцендентальній феноменології Е. Гуссерля під конкретним існуванням мається на увазі не реальне розумне існування, а скоріше якесь «вроджене» формалізоване існування, яке породжує таке розумне існування [马迎辉 2017, 12–18].

2. Феноменологічна критика і подолання наївності натуралізму в китаїзованому марксизмі

Феноменологічна редукція – одне з центральних понять феноменології Е. Гуссерля, пов'язане з процесом звільнення свідомості від натуралістичної установки. У трансцендентальній феноменології Е. Гуссерль визнає, що критика психологізму в «Логічних дослідженнях» не була фундаментальною, оскільки зберігався природний світогляд. Тобто такий самий натуралізм, що трапляється від наївного матеріалізму до новітнього сенсуалізму й енергетизму і характеризується, з одного боку, натуралізацією свідомості, включно з натуралізацією всієї інтенційно-іманентної свідомості як даності; з іншого боку, це натуралізація ідей, а отже, всіх абсолютних ідеалів і норм. З цієї причини Е. Гуссерль запроваджує феноменологічну редукцію для звільнення свідомості від натуралістичної настанови і заявляє, що феноменологічна рефлексія не задає, а відтворює, тобто містить у собі всі способи досягнення внутрішньої сутності та переживання внутрішнього досвіду, підхід до свідомості загалом. В еволюції поглядів К. Маркса також відзначається відхід від натуралізму, що, за визначенням Лі Пена, виражається у формуванні практичної інтуїції [李鹏 2014, 187].

3. Порівняльний аналіз історичного матеріалізму К. Маркса і генетичної феноменології Е. Гуссерля у працях китайських філософів-марксистів

Зауваження М. Гайдеггера, що Е. Гуссерль не заглиблювався в суть історичних речей, призвело до неправильного розуміння феноменології Е. Гуссерля і спочатку унеможливило діалог із марксизмом. Однак гуссерлівська генетична феноменологія, особливо історична феноменологічна думка, яка міститься в ній, дала змогу встановити прямий діалог між гуссерлівською феноменологією та марксизмом щодо історичних питань, що, наприклад, можна побачити в роботах професора Чжана Їбіна, який уже у статті 1999 р. називає філософську думку К. Маркса «історичною феноменологією» [张一兵 1999, 14–22]. Пізніше

в іншій своїй статті він на підставі глибокого текстологічного аналізу доходить висновку, що для «Капіталу» характерним є «зріле формулювання» Марксової «історичної феноменології», у якому виражена сутність капіталістичних відносин. Чжан Їбін додає, що суттю філософської думки К. Маркса, зокрема його «економічної філософії», є «науково-критична феноменологія історії». Він вважає, що, оскільки історична феноменологія зосереджена на відносинах між феноменологією духу Г. Гегеля та економічним дискурсом філософії К. Маркса, тож до неї не може бути залучена генетична феноменологія Е. Гуссерля (*феноменологія сучасності*). До того ж точний і конкретніший зв'язок між історичною феноменологією історії К. Маркса і феноменологією духу Г. Гегеля, найімовірніше, відсутній, а історичну феноменологію сприймають як доконаний факт. З боку цілої низки китайських філософів прозвучала критика як самої концепції «історичної феноменології», так і використання «феноменології» для визначення марксистської філософії. У відповідь Чжан Їбін заявив, що смислове поле концепції «історична феноменологія», яке він використовує у своєму заклику «повернення до Маркса», сформувався не з феноменології сучасності Е. Гуссерля, а з ідей І. Канта, Й. Фіхте, Ф. Шеллінга, Г. Гегеля і в контексті класичної критики феноменології Г. Гегеля. Це свого роду метафора в марксизмі, тобто К. Маркс під час вивчення економіки зіткнувся із самими речами через історико-критичну феноменологію [张一兵 1999d, 59–65; 张一兵 1999c, 6–12; 张一兵 1999b, 27–29; 张一兵 2001, 4–11; 张一兵 2009]. Чжан Їбін проводить коротке порівняння феноменологій двох німецьких мислителів і стверджує, що якщо К. Маркс прагнув історичної науки, то Е. Гуссерль – наукової філософії [张一兵、蒙木桂 2004, 118]. У своїх численних наукових статтях і монографіях Чжан Їбін прямо й безпосередньо досліджує феноменологічні аспекти філософії К. Маркса, у якій, на його думку, 1) було подолане натуралістичне, містичне та спекулятивне розуміння існування людини; 2) було дане розуміння сутності капіталістичного суспільства, особливо його історії та економічних явищ. Тому Чжан Їбін називає філософську думку К. Маркса антропологічною, соціальною та історичною феноменологією [张一兵 2014, 597–672].

Низка китайських філософів підтримали таке феноменологічне розуміння філософії К. Маркса. Так, наприклад, Ден Сяоман стверджує, що погляди Е. Гуссерля певним чином близькі до суті думки К. Маркса. По-перше, це політекономія, що ґрунтується на перцептивно-феноменологічній психології, яка дає змогу безпосередньо давати соціологічні та економічні явища й описово вивчати саме суспільство відповідно до природи цих явищ. По-друге, Е. Гуссерль критикує натуралізм емпіричної науки, що спричинив кризу європейської науки, і прагне віднайти ідеал об'єктивної та цілеспрямованої суб'єктивності для філософії та життєвого світу, що має стати єдиною суворою наукою. Ден Сяоман вказує на те, що і К. Маркс, і Е. Гуссерль розуміють природознавство як частину науки про людину [邓晓芒 2005, 12–19]. Сьогодні, на думку Паня Цзяньтуня, в умовах історичного нігілізму, що наростає, надзвичайно важливими є *генеративна* (К. Маркс) і *структурна* (Е. Гуссерль) філософії історії [潘建屯 2019, 27–33]. При цьому, зазначає Ян Ген, якщо для Е. Гуссерля сутність історії розкривається через споконвічні мотиви та рухи думки, то для К. Маркса історія людського суспільства розуміється у зворотній перспективі як розвиток від нижчих шаблів до вищих [杨耕 1992, 10–15].

4. Розумне перетворення світу К. Маркса і «життєвий світ» Е. Гуссерля: китаїзований марксизм у пошуках теоретичного синтезу

Метод інтенціонального аналізу для виявлення і дослідження тих актів свідомості, які беруть участь в осмисленні та конституюванні реальності, важливий для перетворення соціуму і світу загалом. Ден Сяоман стверджує, що, хоча К. Маркс систематично не розробляв власного методу перцептивно-феноменологічного психологічного дослідження, але феноменологічний метод Е. Гуссерля певною мірою збігається з практичним матеріалізмом К. Маркса і побудова марксистської «феноменології розуму» має велике значення для сучасної науки в Китаї. Ден Сяоман першим серед китайських філософів запропонував і обґрунтував концепцію побудови системи практичного матеріалізму К. Маркса у феноменологічній перспективі. З метою поєднання марксизму та феноменології він досліджує засадничі теоретичні положення вчення К. Маркса, тісно пов'язані з естетикою, мистецтвом, цінностями, літературою, філософією і антропологією, і стверджує, що сутність цих проблем не є ані чимось цілком об'єктивним, ані цілком суб'єктивним, а скоріше нейтральним або середнім поняттям. Ден Сяоман як розв'язання пропонує серединний принцип, тобто поєднання суб'єкта й об'єкта, суб'єктивності й об'єктивності на основі Марксової перцептивної психології та практичної діяльності (*єдність буття і практики*). Головними завданнями праці китайського філософа є «створення марксистського феноменологічного підходу», «побудова марксистської “феноменології розуму”» та «побудова системи практичного матеріалізму К. Маркса у феноменологічній перспективі» [邓晓芒 1995, 57–62; 邓晓芒 2007].

Ван Дефен стверджує, що принцип об'єктивності сутнісної сили людини К. Маркса і принцип інтенціональності свідомості Е. Гуссерля ізоморфні та спрямовані на повернення до первісного зв'язку між людиною і світом. Звідси робиться висновок, що феноменологічний підхід притаманний філософії К. Маркса. Крім того, на думку Вана Дефена, обидва німецькі філософи виступили проти спекулятивного ідеалізму і позитивізму, що передбачають протиставлення суб'єкта й об'єкта, але при цьому Е. Гуссерль не зміг домогтися апріорної редукції цього споконвічного зв'язку, тоді як К. Маркс через поняття суспільного буття розв'язав цю проблему шляхом формування філософії соціальної критики й таким чином перевершив феноменологічний підхід [王德峰 1997, 22–28]. Практично в усіх працях Вана Дефена в тому чи іншому вигляді повторюється це твердження [王德峰 2000; 王德峰 2007; 王德峰 2015].

Юй Уцзінь вважає, що існує певний консенсус між практичною філософією К. Маркса і феноменологією волі або вольового ставлення [俞吾金 2004]. Янь Менвей зазначає, що гносеологія К. Маркса являє собою те, що називають у західній філософії «чистою філософією». Китайський філософ наголошує на близькості теорій пізнання К. Маркса та Е. Гуссерля, оскільки вони обидва вважали, що об'єкти пізнання не дані безпосередньо, але водночас вони по-різному розуміли, як суб'єкту дано об'єкт в акті пізнання. На підставі порівняння марксизму і феноменології Янь Менвей доходить висновку, що «феноменологія перцепції» К. Маркса вкрай важлива для переосмислення онтологічних та епістемологічних проблем сучасної «чистої філософії», а також існування людини у сучасному суспільстві [阎孟伟 2006, 20–26; 阎孟伟 2008, 12–20].

Феноменологія критикує різні натуралістичні напрями, такі як емпіризм, позитивізм, об'єктивізм, сцієнтизм тощо, і наводить аргументи на користь достовірності знання в теорії життєвого світу (*Lebenswelt*) і побудові трансценденталістської суб'єктивності. Ден Боцзюнь і Тань Пейвень стверджують, що марксизм у процесі його китаїзації завжди розглядався як наукова теорія, позбавлена метафізичних підходів. При цьому тривале домінування в Китаї наукової раціональності у формі китаїзованого марксизму призвело до нездатності переходу до справжнього наукового світогляду, бо спроби побудови об'єктивної картини світу ніколи не враховували внутрішній суб'єктивний світ. Тому, підсумовують китайські філософи, емпіризм, позитивізм, об'єктивізм і сцієнтизм негативно вплинули на теорію і практику китаїзованого марксизму [邓伯军、谭培文 2016, 64]. «Життєвий світ» став важливою темою діалогу між марксизмом і феноменологією, що істотно вплинуло і на розвиток теорії китаїзованого марксизму в постмаоїстський період. Цю феноменологічну концепцію китайські філософи-марксистки активно використовують для розуміння унікальної природи китайського суспільства і культури, а також специфіки китайського мислення з метою успішного здійснення Політики реформ і відкритості, а також остаточного досягнення завдань Китайської революції.

5. Трансформація естетичної проблематики в китаїзованому феноменологічному марксизмі

У статті 1986 р. Ден Сяоман уперше запропонував використати феноменологічний метод Е. Гуссерля в поєднанні з марксистською теорією для розуміння сутності краси та мистецтва. На думку Дена Сяомана, осягнення сутності духу і наука можуть бути об'єднані марксистською філософією як «феноменологія духу», «ідеологія» і «соціальна психологія, заснована на практиці» [邓晓芒 1986, 75–80]. У результаті китайський філософ став пояснювати естетичні явища шляхом поєднання феноменологічних методів з історичним матеріалізмом К. Маркса. Розвинувши свій підхід, Ден Сяоман дійшов висновку, що К. Маркс здійснив феноменологічну редукцію поняття вартості в політичній економії, розмежувавши споживчу вартість і вартість, і вивів філософську концепцію вартості із загального суспільного часу праці як міри вартості, тобто взявши людську свободу як ціннісну властивість усіх речей. На основі цієї філософської концепції цінності було побудовано чотирирівневу систему цінностей, що складається з двох видів цінностей-засобів, таких як *технічна цінність* (цінність використання) та *інструментальна цінність* (цінності для блага людства, як в економіці); а також двох видів цінностей-цілей: *сприятлива цінність* (цінність істини, добра і краси) та *кінцева цінність* (цінність свободи, тобто неоціненність як міри всякої цінності) [邓晓芒 2006, 45–52]. Також Ден Сяоман вважає, що онтологія літератури – це по суті не епістемологічне, соціологічне чи психологічне питання, а феноменологічне, ґрунтуючись передусім на феноменологічній онтології краси, що виносить за «дужки» всі соціально-історичні передумови й матеріальні умови естетичних явищ та інтуїтивно виводить феноменологічну сутність безпосередньо із почуття краси. Тобто краса – це «об'єктивована емоція», а феноменологічне визначення сутності краси має три рівні: «емоція як самосвідомість», «естетичне почуття як емоція» і «настрій як естетичне почуття». Мистецтво, з іншого боку, є «об'єктивацією емоцій», а його найбільш універсальною та найближчою формою «антропології» є література

та поезія. Поезія – це джерело мови, сутністю якої є метафора, а мова як «дім буття» – це і «мислення», і «поезія». Література – це мистецтво, яке найбільш безпосередньо виражає сутність мистецтва. Виражена в термінах традиційної китайської естетики література – це «емоційна мова», якою автор передає власні емоції «мовою пейзажів» [邓晓芒 2009, 5–12].

6. Деякі результати та тенденції розвитку китаїзованого феноменологічного марксизму

Нині в КНР доволі велика кількість філософів критично використовують феноменологічні методи та поняття з метою подальшого розвитку марксистської теорії. Найважливіші праці представників західного феноменологічного марксизму та їхня критика вже перекладені китайською мовою. У сучасних дослідженнях феноменології китайськими філософами-марксистами можна виділити п'ять аспектів, а саме: 1) сучасний діалог між феноменологією і марксизмом; 2) порівняльне вивчення ідей К. Маркса і М. Гайдеггера; 3) внутрішній зв'язок ідей К. Маркса та Е. Гуссерля, а також можливість їхньої інтеграції; 4) Франкфуртська школа і феноменологія; 5) новітні тенденції у вивченні марксизму і феноменології. Позитивно на цей процес впливає інтенсифікація контактів між китайськими університетами та закордонними марксистськими центрами, які також приділяють велику увагу пошукам теоретичної взаємодії марксизму та феноменології. Ідеї феноменологічного марксизму були не тільки досить повно осмислені китайськими філософами-марксистами, а й інкорпоровані в китаїзований марксизм. У такий спосіб важливі положення західного феноменологічного марксизму стали використовуватися для критики історизму загалом, а також для аналізу розвитку китайської держави та суспільства. Слід також зазначити, що китаїзований феноменологічний марксизм здебільшого зосереджений на дослідженні праць Е. Гуссерля, М. Гайдеггера, Ж.-П. Сартра і М. Мерло-Понті. Низка сучасних китайських філософів вважають, що хоча марксистська матеріалістична діалектика і феноменологічний підхід – це все ж таки два різні філософські підходи, які істотно відрізняються і навіть протистоять один одному, але при цьому в них є спільні риси та можливості для взаємодоповнення. На їхню думку, феноменологічний підхід може бути переорієнтований таким чином, щоб він відійшов від філософських рамок апріорного ідеалізму Е. Гуссерля та розвивався в матеріалістичному напрямі, доповнюючи певним чином матеріалістичну діалектику [张庆熊 2014]. Ден Боцзюнь і Тань Пейвень зазначають, що феноменологія відкрила абсолютно нову перспективу для розвитку методології китаїзованого марксизму [邓伯军、谭培文 2016, 63–68]. Найбільш радикальним слід визнати твердження Ні Лянкана про можливість поєднання феноменології з китайською філософією та марксизмом [倪梁康 2002, 55].

ЛІТЕРАТУРА

Кіктенко В. О. Історичні етапи розвитку феноменології в Китаї. *Кумачівні дослідження*. 2018. № 2. С. 15–34.

Yu Xin, Fu Yulian. Phenomenological Marxism in China. *Educational Philosophy and Theory*. 2022. Vol. 55. No. 8. P. 931–941.

邓伯军、谭培文。从现象学看马克思主义中国化话语体系的方法论。北京行政学院学报。2016。第2期。页63–68。

- 邓晓芒。关于美和艺术的本质的现象学思考。哲学研究。1986。第8期。页75-80。
- 邓晓芒。胡塞尔现象学对中国学术的意义。江苏社会科学。1995。第1期。页57-62。
- 邓晓芒。马克思的人学现象学思想。江海学刊。1999。第3期。页87-94。
- 邓晓芒。马克思论“存在与时间”。哲学动态。2000。第6期。页11-14。
- 邓晓芒。对“价值”本质的一种现象学思考。学术月刊。2006。第7期。页45-52。
- 邓晓芒。实践唯物论新解：开出现象学之维。武汉：武汉大学出版社，2007。429页。
- 邓晓芒。文学的现象学本体论。浙江大学学报（人文社会科学版）。2009。第1期。页5-12。
- 韩庆祥、邹诗鹏。人学 - 人的问题的当代阐释。昆明：云南人民出版社，2001。10+387页。
- 李惠斌。现象学马克思主义述介。哲学动态。1992a。第8期。页28-30。
- 李惠斌。意大利“现象学马克思主义学派”。世界社会科学。1992b。第1期。页31-38。
- 李鹏。国内现象学马克思主义的回顾与反思。华中科技大学学报（社会科学版）。2012。第6期。页31-38。
- 李鹏。马克思哲学的现象学思想研究。北京：中央编译出版社，2014。320页。
- 罗克汀。胡塞尔现象学是对现代自然科学发展的反动。哲学研究。1980。№3。页68-76。
- 罗克汀。罗克汀文集。广州：中山大学出版社，2020。253页。
- 马迎辉。现象学与马克思哲学的内在关联 - 以“剩余存在”问题为中心。南京大学学报（哲学·人文科学·社会科学）。2017。第5期。页12-18。
- 倪梁康。现象学及其效应。北京：三联书店，1994。399页。
- 倪梁康。关于马克思主义哲学与现代西方哲学关系问题的几点想法。当代国外马克思主义评论。2002。第3期。页53-58。
- 倪梁康。意识的向度。北京：北京大学出版社，2007。374页。
- 潘建屯。历史现象学与历史唯物主义的比较分析。南京大学学报。2019。第3期。页27-33。
- 王德峰。论马克思哲学对现象学原则的包含与超越。复旦大学学报（社会科学版）。1997。第5期。页22-28。
- 王德峰。哲学导论。上海：上海人民出版社，2000。282页。
- 王德峰。寻觅意义。上海：上海锦绣文章出版社，2007。136页。
- 王德峰。艺术哲学。上海：复旦大学出版社，2015。196页。
- 吴猛。重提这个问题：何谓〈资本论〉的“辩证方法”？。哲学研究。2018。第7期。第19-26页。
- 阎孟伟。马克思的“感性世界”理论与现象学运动。哲学研究。2006。第6期。页20-26。
- 阎孟伟。马克思主义哲学与现代纯粹哲学。哲学研究。2008。第4期。页12-20。
- 杨耕。论马克思的“从后思索法”。学术月刊。1992。第5期。页10-15。
- 俞吾金。从康德到马克思。桂林：广西师范大学出版社，2004。页12+487。

张庆熊。现象学方法与马克思主义。上海：上海三联书店，2014。页14+347。

张祥龙、杜小真、黄应全。现象学思潮在中国。北京：首都师范大学出版社，2011。42+293页。

张一兵。青年马克思人本主义社会现象学的确立—<1844年经济学—哲学手稿>的第一笔记解读。江汉论坛。1998。第8期。页59—63。

张一兵。从精神现象学到人学现象学—析青年马克思<1844年手稿>中对黑格尔的批判。东方论坛。1999a。第1期。页4—10。

张一兵。科学的批判的历史现象学—马克思经济哲学的本质。学术月刊。1999b。第9期。页27—29。

张一兵。重新遭遇异化：马克思历史现象学的最后逻辑层面—《1857—1858年经济学手稿》“资本章”的哲学研究。马克思主义与现实。1999c。第5期。页6—12。

张一兵。《资本论》：一种历史现象学的成熟表述。社会科学研究。1999d。第2。页59—65。

张一兵。马克思哲学的当代阐释—“回到马克思”的原初理论语境。中国社会科学。2001。第3期。页4—11。

张一兵、蒙木桂。神会马克思—马克思哲学原生态的当代阐释。北京：中国人民大学出版社，2004。226页。

张一兵。马克思哲学的历史原像。北京：人民出版社，2009。10+571页。

张一兵。回到马克思。南京：江苏人民出版社，2014。33+767页。

REFERENCES

Kiktenko V.O. (2018), «Istorychni etapy rozvytku fenomenolohiyi v Kytayi», *Kytayeznavchi doslidzhennya*, No. 2, S. 15–34 (In Ukrainian).

Yu Xin, Fu Yulian (2022), “Phenomenological Marxism in China”, *Educational Philosophy and Theory*, Vol. 55, No. 8, pp. 931–41.

Deng Bojun, Tan Peiwen (2016), “Cong xianxiang xue kan makesi zhuyi zhongguo hua huayu tixi de fangfalun”, *Beijing xingzheng xueyuan xuebao*, di 2 qi, ye 63–8 (In Chinese).

Deng Xiaomang (1986), “Guanyu meihe yishu de benzhi de xianxiang xue sikao”, *Zhexue yanjiu*, di 8 qi, ye 75–80 (In Chinese).

Deng Xiaomang (1995), “Husaier xianxiang xue dui zhongguo xueshu de yiyi”, *Jiangsu shehui kexue*, di 1 qi, ye 57–62 (In Chinese).

Deng Xiaomang (1999), “Makesi de ren xue xianxiang xue sixiang”, *Jianghai xuekan*, di 3 qi, ye 87–94 (In Chinese).

Deng Xiaomang (2000), «“Makesi lun “cunzai yu shijian”», *Zhexue dongtai*, di 6 qi, ye 11–4 (In Chinese).

Deng Xiaomang (2006), «Dui “jiazhi” benzhi de yi zhong xianxiang xue sikao», *Xueshu yuekan*, di 7 qi, ye 45–52 (In Chinese).

Deng Xiaomang (2007), *Shijian weiwu lun xin jie: Kaichu xianxiang xuezhawei*, Wuhan daxue chubanshe, Wuhan, 429 ye (In Chinese).

Deng Xiaomang (2009), “Wenxue de xianxiang xue benti lun”, *Zhejiang daxue xuebao (Renwen shehui kexue ban)*, di 1 qi, ye 5–12 (In Chinese).

Han Qingxiang, Zou Shipeng (2001), *Renxue – ren de wenti di dang dai chanshi*, Yunnan renmin chubanshe, Kunming, 10+387 ye (In Chinese).

Li Huibin (1992a), “Xianxiang xue makesi zhuyi shu jie”, *Zhexue dongtai*, di 8 qi, ye 28–30 (In Chinese).

-
- Li Huibin (1992b), «Yidali “xianxiang xue makesi zhuyi xuepai”», *Shijie shehui kexue*, di 1 qi, ye 31–8 (In Chinese).
- Li Peng (2012), “Guonei xianxiang xue makesi zhuyi de huigu yu fansi”, *Huazhong keji daxue xuebao (Shehui kexue ban)*, di 6 qi, ye 31–8. (In Chinese).
- Li Peng (2014), *Makesi zhexue de xianxiang xue sixiang yanjiu*, Zhongyang bianyi chubanshe, Beijing, 320 ye (In Chinese).
- Luo Keting (1980), «Husaier xianxiangxue shi dui xiandai ziran kexue fazhan de fandang», *Zhexue yanjiu*, No. 3, ye 68–76 (In Chinese).
- Luo Keting (2020), *Luo Keting wenji*, Zhongshan daxue chubanshe, Guangzhou, 253 ye (In Chinese).
- Ma Yinghui (2017), «Xianxiang xue yu makesi zhexue de neizai guanlian – yi “shengyu cunzai” wenti wei zhongxin», *Nanjing daxue xuebao (zhexue-renwen kexue-shehui kexue)*, di 5 qi, ye 12–8 (In Chinese).
- Ni Liangkang (1994), *Xianxiang xue ji qi xiaoying*, Sanlian shudian, Beijing, 399 ye (In Chinese).
- Ni Liangkang (2002), “Guanyu makesi zhuyi zhexue yu xiandai xifang zhexue guanxi wenti de ji dian xiangfa”, *Dangdai guowai makesi zhuyi pinglun*, di 3 qi, ye 53–8 (In Chinese).
- Ni Liangkang (2007), *Yishi de xiangdu*, Beijing daxue chubanshe, Beijing, 374 ye (In Chinese).
- Pan Jiantun (2019), “Lishi xianxiang xue yu lishi weiwu zhuyi de bijiao fenxi”, *Nanjing daxue xuebao*, di 3 qi, di 27–33 ye (In Chinese).
- Wang Defeng (1997), “Lun makesi zhexue dui xianxiang xue yuanze de baohan yu chaoyue”, *Fudan daxue xuebao (shehui kexue ban)*, di 5 qi, ye 22–8 (In Chinese).
- Wang Defeng (2000), *Zhexue daolun*, Shanghai renmin chubanshe, Shanghai, 282 ye (In Chinese).
- Wang Defeng (2007), *Xunmi yiyi*, Shanghai jinxiu wenzhang chubanshe, Shanghai, 136 ye (In Chinese).
- Wang Defeng (2015), *Yishu zhexue*, Fudan daxue chubanshe, Shanghai, 196 ye (In Chinese).
- Wu Meng (2018), “Chong ti zhege wenti: Hewei 〈ziben lun〉 de “bianzheng fangfa”?”, *Zhexue yanjiu*, di 7 qi, ye 19–26 (In Chinese).
- Yan Mengwei (2006), «Makesi de “ganxing shijie” lilun yu xianxiang xue yundong», *Zhexue yanjiu*, di 6 qi, ye 20–6 (In Chinese).
- Yan Mengwei (2008), “Makesi zhuyi zhexue yu xiandai chuncui zhexue”, *Zhexue yanjiu*, di 4 qi, ye 12–20 (In Chinese).
- Yang Geng (1992), «Lun Makesi de “cong hou sisuo fa”», *Xueshu yuekan*, di 5 qi, di 10–5 ye (In Chinese).
- Yu Wujin (2004), *Cong kangde dao Makesi*, Guangxi shifan daxue chubanshe, Guilin, ye 12+487 (In Chinese).
- Zhang Qingxiong (2014), *Xianxiang xue fangfa yu makesi zhuyi*, Shanghai sanlian shudian, Shanghai, ye 14+347 (In Chinese).
- Zhang Xianglong, Du Xiaozhen, Huang Yingquan (2011), *Xianxiang xue sichao zai zhongguo*, Shoudu shifan daxue chubanshe, Beijing, 42+293 ye (In Chinese).
- Zhang Yibing (1998), “Qingnian makesi ren ben zhuyi shehui xianxiang xue di queli – < 1844 nian jingji xue – zhexue shougao > de di yi biji jiedu”, *Jiangnan luntan*, di 8 qi, ye 59–63 (In Chinese).

Zhang Yibing (1999a), “Cong jingshen xianxiang xue dao ren xue xianxiang xue – xi qingnian Makesi <1844 nian shougao >zhong dui Heigeerde pipan”, *Dongfang luntan*, di 1 q, ye 4–10 (In Chinese).

Zhang Yibing (1999b), “Kexue de pipan de lishi xianxiang xue – Makesi jingji zhexue de benzhi”, *Xueshu yuekan*, di 9 qi, ye 27–9 (In Chinese).

Zhang Yibing (1999c), «Chongxin zaoyu yihua: Makesi lishi xianxiang xue de zuihou luoji cengmian – “1857–1858 nian jingji xue shougao” “ziben zhang” de zhexue yanjiu», *Makesi zhuyi yu xianshi*, di 5 qi, ye 6–12 (In Chinese).

Zhang Yibing (1999d), «“Ziben lun”: Yi zhong lishi xianxiang xue de chengshu biaooshu», *Shehui kexue yanjiu*, di 2, ye 59–65 (In Chinese).

Zhang Yibing (2001), “Makesi zhexue di dang dai chanshi – “hui dao Makesi” de yuanchu li lun yu jing”, *Zhongguo shehui kexue*, di 3 qi, ye 4–11+204 (In Chinese).

Zhang Yibing, Meng Mugui (2004), *Shen hui Makesi – makesi zhexue yuan shengtai di dang dai chanshi*, Zhongguo renmin daxue chubanshe, Beijing, 226 ye (In Chinese).

Zhang Yibing (2009), *Makesi zhexue de lishi yuanxiang*, Renmin chubanshe, Beijing, 10+571 ye (In Chinese).

Zhang Yibing (2014), *Huidao Makesi*, Jiangsu renmin chubanshe, Nanjing, 33+767 ye (In Chinese).

Стаття надійшла до редакції 15.09.2023